

Şakillər də bir tarixdir. Bir anın ovqatını, görüntüsünü, acısını, şirinini özünə həkk edən şəkillər. İllər sonra o fonda cərəyan edən saatların, günlərin, ayların müşayiət etdiyi xoş xatirələrə dalırsan. Bəzən yaxından tanımadığın insanların, şəxsiyyətlərin belə həyatını əks etdirən şəkillər də insanda qərribə, doğma hisslər yaradır. Zərifə xanım da belədir, həyatının müxtəlif dövrlərini özündə yaşadan şəkilləri elə maraqlı, sevgi ilə izləyirsən ki...

Bax, burada sevimli atanın sevimli qızı həyatının xoşbəxt bir anını bölüşür, ya da qadınlara həsr olunmuş bir müsəvirədə nitq söyləyir, şəhərimizə qonaq gəlmiş qadın həmkarlarını gözəl Bakımızla tanış edir. Başqa bir şəklin altında görünmə yazılıb: "Bizim Zərifənin ətrafında hüdürlü, gözəl bir insan peyda olub". Bəli, Heydər Əliyevlə sevgi dolu anları paylaşır gənc Zərifə. Burada isə dünyanın ilk qadın kosmonavtı Valentina Tereşkovanın qonağıdır. Gənc bir ailənin xoşbəxt anlarını donduran bir başqa şəkildə ata Əliyevin, balaca İlhamın və Sevilin əhatəsində necə də məmnundur Zərifə xanım. İlk nəvələrinin ilk addımları da böyük sevincdir. Zərifə xanım məşhur incəsənət adamlarının əhatəsində də həmişə məmnun görünüb. Tanınmış rəssamlar tərəfindən işlənmiş portretləri də bir əlamətdir. Onları işləmək özü isə böyük məsuliyyət idi...

Azərbaycan xalq rəssamı Oqtay Sadıqzadənin dediklərindən: "Mən həyatım boyu qadın portretlərini çox işləmiş, onların o qədər də sadə olmayan iç dünyalarını, insani keyfiyyətlərini, mürəkkəb psixologiyalarını açmağa çalışmışam. Zərifə xanım Əliyevanın portretini isə ona görə işləmək qərarına gəldim ki, onun qeyri-adi mənəvi zənginliyə söykənən zahirə görünüşü ilə həmişə qürur duyurdum. Ölümündən sonra onun portretini işləməyə başlayanda, fotosəkillərini gözədən keçirərkən, yaxınları ilə söhbət edərkən bu insanın xarakterinin bütün incəliklərini öyrənə bildim. Zərifə xanımın musiqiyə, ədəbiyyata, incəsənətə sevgisini bildiyimdən onu gözəl gecə libası, boynundakı zərif şərf və kəhrəba boyunbağı ilə birgə təsvir etdim.

Bu qadını "gülümə vadar etmək" bir müəmma idi. Mən o anı dayandıra,

durdura bilmişdim. Gülüş çöhrəsinə çox yaraşır. Xoşbəxtəm ki, həmin portret Heydər Əliyevin mənzilindəki iş otağında qoyulmuşdu. Onun həyat yoldaşının, Sevilin, İlhamın analarının həyatı sanki bu şəkildə davam edirdi". Həmin portretə sonra rəssam Zərifə xanımın daha bir obrazını yaradır. Bu dəfə onu ciddi bir fonda alim, tədqiqatçı kimi təsvir edir və bu iş müəllifinə böyük yaradıcılıq uğuru qazandırır.

İncəsənət Muzeyinin birinci zalında qoyulmuş Zərifə xanım Əliyevanın büstü onun müəllifi xalq rəssamı Ömər Eldarovun da ən sevimli işlərindən biri idi. Rəssam deyir: "O əsər mənim emalatxanamda düz səkkiz il qalıb. Bu iş mənə həmişə ilham verib. Bəlkə də əsərin təqdimat mərasimində çıxış edən akademik Fərəməz Maqsudovun dediklərində bir həqiqət var. O deyirdi ki, bu mərmər parçasın-

da sanki bir sədaqətli ömür-gün yoldaşının, qayğıkeş ananın, vətənpərvər, ziyalı, istedadlı həkim, müdrik bir alimin ürək çırpıntıları hiss olunur.

Bu səkkiz ildə bizim onunla o qədər dialoqumuz olub ki... Nədən danışmışıq? Ötüb keçən ömür yolunun maraqlı məqamlarından, bir həkim kimi qaranlıq gözlərə nur paylamasından, ömür-gün yoldaşına sonsuz sevgisindən, övladlarına, nəvələrinə qayğısından, həyat uğrunda mübarizəsindən... Sanki onun həlim, mülayim səsini eşidirdim, bu səsə suallarına cavab axtarırdım. Bax, mənim "Elegiyam" belə yarandı".

Xəyal istər-istəməz insanı 1997-ci ilin yazına aparır, aprelin 15-də Ömər Eldarovun akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsini əbədiləşdirən "Elegiya" əsərinin təqdimat mərasiminə. Təqdimat mərasimini Azərbaycan Elmlər Akademiyasının o zamankı prezidenti, Mil-

Ürəklərdə əbədiləşən Zərifə xanım

li Məclisin üzvü, akademik Fərəməz Maqsudov açaraq deyir: "Bu gün biz həzin bir xatirənin işığına yığılmışıq. Çox zaman memarlığa daşda donmuş musiqi deyirlər. Mənsə bu xatirə abidəsini mərmərdə, tuncda çağlayan məhəbbət adlandırardım. Sözü geniş mənada bütün müqəddəs çalarları ilə mərmərlənmiş, tunclaşmış ülvü bir məhəbbət. Bu obrazdan bir işıq, bir nur süzülür, ürəklərə nüfuz edir.

İstedadlı sənətkarımız Ömər Eldarovun nəfis tərtib olunmuş "Elegiya" kitabını vərəqlədikcə mərmərdə və tuncda heykəllənmiş bu sənət abidəsinin sirləri aydın olur. Məlum olur ki, bu, təkə heykəltəraşın uğuru deyil, bu abidənin müəllifləri var: Bunlar Zərifə xanımın həyat yoldaşı, Azərbaycan xalqının müdrik rəhbəri, möhtərəm prezidentimiz Heydər Əliyev, iki ciyərpərəsi - xalqımızın ləyaqətli övladları olan İlham müəllim və Sevil xanımdır. Heykəltəraşın təxəyyülündə Zərifə xanımın obrazını canlandıran bunlar olmuşlar. Ömər Eldarov isə öz istedadının, ilhamının gücü ilə bu, tunca çevrilmişdir...".

O tədbirdə Zərifə xanımın rəfiqəsi və həmkarı professor Zəhra Quliyeva da danışmışdı: "Bu gün respublikamızın görkəmli alimi, akademik Zərifə Əliyevanın dünyasını dəyişdiyi gündür. Bu gün biz bir tərəfdən çox kədərliyik, qəmliyik, digər tərəfdən isə həm abidənin, həm də albomun təqdimatını keçirərək xoş günümüzü də qeyd edə bilirik... Qoy ölüm sevinməsin ki, Zərifə xanımı bizim aramızdan apardı. O, bizim qəlbimizdə daim yaşayacaqdır".

Söz böyük şəxsiyyət Heydər Əliyevə verilir. O, danışır və danışdıqca içindəki qəm, qüssə, kədər hissini bəlli etməməyə çalışır. Rəsmi görkəmdə bir həzinlik, bir kövrəklik duyulur. Əsərin yaranmasından, müəllifin əməyindən söz açır. Abidənin insanı valeh edən, sevindiren xoş duyğular yara-

dan cəhətlərindən, fəlsəfəsindən, mənə yükündən danışır: "Ən birincisi odur ki, Zərifə xanımın daxili mənəviyyatını, onun simasını, daxili və zahirə simasını Ömər Eldarov əks etdirə bildi. Eyni zamanda, o, gözəldir, heykəltəraş kimi heykəltəraşlıq sənətinin, məktəbinin dünya heykəltəraşlıq məktəbinin elementlərini, yaxud onların müəyyən cəhətlərini bu əsərində həyata keçirə, tətbiq edə bilibdir. Bu, heykəltəraşlıq əsəri kimi mürəkkəb əsərdir... eyni zamanda, mənim üçün bu mücərrəd əsər deyil... mən Zərifə xanımın daxili mənəviyyatını tam bildiyim üçün görürəm ki, bu əsərdə bunların hamısı öz əksini nə qədər tapıbdır".

Bəli, səkkiz il emalatxanada öz yerini gözləyən bu büstün qarşısında Heydər Əliyev tez-tez saatlarla dayanıb ona heyranlıqla tamaşa edirdi. Qarşısındakı bu sənət əsəri adi daş, mərmər parçası deyildi, ürəyinin parası, həyat ortağının qırılıb qalmış ömür çırpıntıları, sevdiyi, dəyər verdiyi insanın daşlaşmış varlığı, vücudu idi. Bəzən onun cansızlığını da unudurdu. Baxışlarını onun sonsuzluğa dikilən baxışları ilə çarpazlaşdırıb gözəl anlara qayıdır, həyat epizodlarını göz önündə canlandırır.

İndi isə danışdı: "Bu gün bizim üçün əziz, eyni zamanda kədərli gündür. Əzizdir o mənada ki, Zərifə xanımın xatirə günüdür. Kədərli o mənada ki, Zərifə xanım 12 ildir bizdən ayrıdır. Ancaq bu hadisə bu gün bura toplanmağımızda bir mənə daşımır. Ailəmiz üçün bir xatirə günü olaraq, biz bu günü həmişə yad edirik. Eyni zamanda, bu gün Zərifə xanımın surətini əks etdirən gözəl bir incəsənət, heykəltəraşlıq əsəri nümayiş etdirilir", - dedi. Sözü yarıda kəsdi, gözləri bir nöqtəyə zillənmişdi. Nə fikirləşirdi, o anda görəsən. Bəlkə Zərifə xanımın birgə mahnı ifa etdiyi anları gətirmişdi göz önünə?

Bax, royalın arxasında oturan Zərifə xanımın barmaqları ağ, qara şırmayı dillərin üzərində gəzdikcə Tofiq Quliyevin "Sənə də qalmaz!" mahnısının melodiyaları otağa yayılır, Heydər Əliyev isə oxuyur:

*Söylə nədir bu ədalar, bu işvə, bu naz,
Gedər bir gün bu gözəllik, sənə də qalmaz...*

Bəzən sözləri unudar, Zərifə xanım astaca ona xatırladardı.

Zərifə xanımın yoxluğundan sonra ən böyük təsəllini Sevil xanımın sevimli anasına həsr etdiyi mahnılarda tapardı. "Qayıt əzizim", "Ana" mahnılarını dinləyəndə gözləri yaşardı. Bu möhkəm insan yalnız sevimli həyat yoldaşının yoxluğu qarşısında sızılar, kövrələrdi. Zərifə xanımın ölümü ona ağır zərbə idi. Zərifə xanım sağ olsaydı, ona qarşı edilən haqsızlıqlara bəlkə də dözmək asan olardı...

Hər güclü kişinin arxasında bir qadın dayanır, deyirlər. Əliyevlər ailəsində də belə bir qadın vardı, Zərifə xanım: əziz, mehriban, səmimi, qayğıkeş, diqqətçil, nəcib, şəfqətli, səxavətli... Onu tanıyanların sözləridir bunlar. Olduğu kimi görünən, göründüyü kimi olan nadir insanlardan idi, Zərifə xanım.

Fəxri xiyaban... Zərifə xanımın qəbirüstü abidəsi. Ömər Eldarovun sənət əsəri. Onun foto, yaxud rəssam tərəfindən işlənmiş portretlərinin ən zirvəsində dayanır bu abidə. Elə ona görə Heydər Əliyev hələ bu əsərin eskizlərini görəndə demişdi: "Sağ ol, Ömər, sən Zərifə xanıma ikinci ömür vermisən...". Zərifə xanımın bu abidəsini seyr etdikcə, canlı insanla şəklin, büstün, heykəlin, surətin arasında fərqi nisbətini anlayırsan. Sənə elə gəlir ki, insanı heyrətə gətirən bu abidə, əslində, heyrətdən daşa dönmüş canlı insandan daha canlıdır...